

MANUEL DE PEDROLO

CARTES A
JONES STREET

—

«CONJECTURES»
DE DANIEL BASTIDA

PRÒLEG
D'A. MUNNÉ-JORDÀ

comanegra

EL SEGON LLIBRE DE TEMPS OBERT

A. Munné-Jordà

Tothom sap, o hauria de saber, que Temps Obert és el cicle novel·lístic més important de Manuel de Pedrolo. Però, si algú encara no ho sap, esperem que el projecte que Comanegra inicia amb aquest volum l'en convenci.

A la solapa de la primera publicació de Temps Obert, el volum que el 1968 presentava les tres primeres novel·les del cicle, s'afirma que «Temps Obert és, sense gaires dubtes, l'obra més important de Manuel de Pedrolo. L'autor trenca amb les convencions novel·lesques establertes i, per primera vegada en la nostra literatura, s'enfronta amb la realitat d'unes accions simultànies i excloents ensems». El fet que més avall digui «com diu l'autor» dona a entendre que el text de la solapa és del tot o en gran part obra seva, i Pedrolo no va desmentir mai la importància de Temps Obert dins la seva producció.

Acceptat això, potser ja és el moment de dir que tothom hauria de saber que Temps Obert és un dels cicles novel·lístics més importants de tota la literatura. D'aquí i de fora. D'ara i d'abans. No és solament un conjunt de novel·les temàticament relacionades poc o molt indèstriablement, com la *Comèdia humana* de Balzac o la *Fundació* (i els robots) d'Asimov, sinó una sola obra unitària en diversos volums, com la *Recerca del temps perdut* de Proust o el *Quartet d'Alexandria* de Durrell. Però amb una característica que la fa una obra única i excepcional: al cicle de Pedrolo, cada obra, amb la seva aportació de nova informació, no enriqueix o matisa o desmenteix les altres, com passa als cicles de Proust o de Durrell, sinó que directament les anul·la,

les impossibilitats, a causa de l'existència de les altres, també cada obra que s'afegeix al conjunt esdevé impossible, irrealitzable, perquè cap de les noves alternatives que proposa no pot ser més factible que les ja existents, i com que no és possible que totes siguin reals alhora, no en pot ser cap. Com deia Pedrolo mateix, en resposta a Jordi Coca al llibre de converses *Pedrolo, perillós?*, «les novel·les de Temps Obert no s'afegeixen l'una a l'altra, ja que es condemnen entre elles, procedeixen a una destrucció que no tan sols afecta la realitat com l'entenem, sinó, i més encara, és clar, un cert concepte de novel·la».

Què és Temps Obert

A Temps Obert hi ha un «primer llibre» compost per nou novel·les: TO1 *Un camí amb Eva*, TO2 *Sé'n va un estrany*, TO3 *Falgueres informa*, TO4 *Situació analítica*, TO5 *Des d'uns ulls de dona*, TO6 *Unes mans plenes de sol*, TO7 *L'ordenació dels maons*, TO8 *S'alcen veus del soterrani* i TO9 *Pols nova de runes velles*. Totes parteixen d'una situació inicial comuna. Pedrolo mateix ho va explicar a Jordi Coca:

Mira, hi ha una situació original, comuna, per tant, a totes les novel·les del primer llibre, les quals cobreixen, si fa no fa, el mateix període de temps. Una família formada pel pare, la mare i els tres fills: en Daniel, un germà més gran i una germana més petita. El nucli familiar no canvia mai i els Bastida, en començar, sempre viuen al mateix lloc [...]. Una situació que presenta el seu moment conflictiu en plena guerra, quan hi ha un bombardeig. Els afecta o no els afecta? I, si els afecta, qui es mor: el pare, la mare, tots dos? O els germans? I, si no els afecta, quines seran les conseqüències, un cop acabada la guerra, de les petites activitats polítiques del pare? Anirà a la presó, no hi anirà? O potser s'exiliarà?

O, encara, s'exiliarà tota la família? Tot això compta, i molt. La família Bastida no serà la mateixa que hauria estat «normalment», si falten alguns d'aquests membres, sobretot si aquests membres són el pare o la mare, o tots dos. Tampoc no serà ben bé la mateixa si ran del bombardeig canvia de barri, on faran altres amistats i rebran d'altres influències, o si el pare mor a la presó i la mare es dedica, per exemple, a fer estraperlo. I en Daniel encara serà diferent si, havent perdut el pare i la mare, passa a viure amb familiars, a ciutat o al camp... És de cadascuna d'aquestes situacions possibles que arranca cada una de les nou novel·les del primer llibre.

Totes nou novel·les, per tant, cadascuna amb la seva alternativa de la vida de Daniel Bastida i la descripció de l'entorn en què es mou, juntes formen un bloc únic, inseparable, que dona sentit al projecte. Tenim nou novel·les, cadascuna de les quals es nodreix de la realitat exterior que emmarca el desplegament de cada alternativa vital,

i la novel·la diferent, a un altre nivell, que constitueixen totes plegades [...] aquesta totalitat novel·lística bastida d'una manera tan peculiar que va destruint la realitat a mesura que la crea. Això no passa al nivell de cada novel·la particular; és el conjunt que ho realitza, i és aquí, en aquesta obra, on assoleix la creació «altra» i singular que assenyala un trencament de totes les normes corrents i acceptades. El realisme de cada part desemboca en el, diguem-ne, irrealisme, d'un total impossible.

En una vida es presenten disjuntives, això que Pedrolo anomena «situacions conflictives», que poden tenir diverses sortides, que condicionaran la trajectòria posterior. Però és clar que cada vegada només en podem seguir una, d'aquestes sortides. Temps Obert les vol seguir totes, o, si més no, nou de significatives

en el primer llibre, totes igualment realistes, totes cenyides a la mateixa cronologia, i per tant totes impossibles, perquè ningú no pot viure nou vides alhora, i perquè cap no és més virtualment possible que les altres.

Posteriorment a Pedrolo, que va escriure el seu cicle entre 1963 i 1969, altres autors han intentat alguna aproximació a aquesta mateixa idea, amb obres considerables però que no afronten el repte radical de Temps Obert, aquesta contradicció essencial entre literatura i realitat. En un article a l'*Avui* el 1981, «Proposicions i dades objectives», Pedrolo explica:

L'obra literària no sol fer-se preguntes (i no vull dir que se les hagi de fer necessàriament) sobre una qüestió ben apassionant: com sobreviure en un món «exterior» si només la pròpia realitat interior la nodreix, o com ser prou aquest món «interior» que pretén si és de la realitat de fora que s'alimenta [...]. Temps Obert se n'ocupa en la mesura que neix per «tancar-se» en aquella obertura que es proposa, atès que no pot reclamar-se de cap realitat històrica possible en una història real que la conté com una negació.

És a dir, la realitat que és Temps Obert, tot i nodrir-se de la realitat exterior, tot i ser un panorama prou complet de la realitat catalana des de la postguerra fins als anys seixanta, com veurem més endavant, no pot pretendre ser real en aquest món «exterior», perquè l'una realitat i l'altra, l'exterior i la de l'obra, es contradiuen, s'exclouen.

Així, per exemple, Ramon Solsona a *Figures de calidoscopi* (1989) especula sobre set dels futurs possibles que s'obren a una noia de setze anys que ha acabat el sisè curs de batxillerat, amb què sent que ha tancat un capítol de la seva vida i rumia sobre el futur. L'obra, doncs, arrelada en un present real, es mou en el camp especulatiu d'uns futurs hipotètics, que tots plegats configuren la totalitat de la novel·la. Però, essent futurs hipotètics,

imaginats des d'un únic present real, en cap cas no es nega el concepte de realitat ni es rebenta el de literatura realista.

També Joan Mas i Vives, en dues novel·les, *Com una vella cançó* (2008) i *Kabul i Berlín a l'últim segon* (2012), presenta tres personatges, un esportista, un militar i un periodista, que en realitat podrien ser el mateix, que ha seguit camins diversos segons que les circumstàncies l'han inclinat a una banda o una altra. Però, tot i atenent al concepte especulatiu de Temps Obert, en el sentit que diferents circumstàncies obren diferents possibilitats, aquí senzillament es presenta personatges diferents per a les opcions diverses de possibilitats no realitzades.

Més acostat podria ser el cas de *Solenoides* de Mircea Cartarescu, novel·la de l'any 2015 traduïda al català el 2017. L'autor romanès es va iniciar a la societat literària a partir de l'impacte que va provocar la lectura del seu poema *Caderea* (La caiguda), l'últim any d'institut, abans d'entrar a la universitat. A *Solenoides* planteja la hipòtesi que la lectura hagués estat un fracàs, i ell hauria esdevingut un obscur mestre d'escola d'un suburbi de Bucarest. Podria fer pensar en la situació conflictiva dins *Un camí amb Eva* (TO1), de què tractarem tot seguit, en què en Daniel es presenta a un premi literari i no el guanya: també un fracàs literari, que donarà peu a les dues novel·les que presentem en aquest volum, simultànies i excloents i que alhora anul·len la precedent del primer llibre. Però Cartarescu basteix una novel·la clarament de ciència-ficció, en un Bucarest alternatiu, i en què, tal com especifica l'autor, cada opció i cada tria creen un univers paral·lel, que de cap manera no exclou l'original.

D'entrada, *4 3 2 1* (2017) de Paul Auster planteja una idea molt semblant a la de Temps Obert de Pedrolo. Són quatre opcions de vida d'Archie Ferguson, nascut a Nova Jersey el 3 de març de 1947, amb un pare venedor d'electrodomèstics en una botiga amb els seus dos germans i la mare treballant en un estudi de fotografia, que més endavant adquireix. En el cas 1, un germà del pare estafa el negoci, el pare no el denuncia i continua sol, el

noi s'entén bé amb el pare, un accident li escapça la prometedora carrera de jugador de beisbol i viurà un engrescador ambient intel·lectual; en el cas 2 es crema la botiga, amb els diners de l'assegurança el pare es fa constructor i el noi morirà d'accident; en el cas 3 el germà tarambana del pare crema la botiga per cobrar la indemnització, el pare mor a l'incendi, la mare es torna a casar i el padrastre influeix el noi, que morirà a Londres; en el cas 4, el pare compra la participació del negoci als germans i s'enriquirà, el noi se'n distanciarà, es farà escriptor, i quan el pare es mori ell heretarà 100.000 dòlars, amb què se n'anirà a París, on escriurà la novel·la *4 3 2 1*, que explica totes quatre alternatives excloents. O sigui, que tot i que com en el cas de Temps Obert les diferents parts són també una crònica realista de l'època, vista des d'alternatives complementàries i simultànies, al capdavall ens mostra que tot plegat era un artifici literari; no planteja realitats alternatives i excloents, com Pedrolo, ni tan sols l'univers paral·lel de ciència-ficció de Cartarescu: és només un llibre especulatiu sobre versions alternatives del mateix escriptor si hagués viscut circumstàncies diferents.

La característica de Temps Obert, doncs, en paraules de Pedrolo a l'article «Simultaneïtat i exclusió», també a l'*Avui* el 1981, és que

es produeix una mena de salt qualitatiu que situa l'obra en l'irreal [...] no s'hi proposen mons alternatius cadascun dels quals podria tenir realitat en una dimensió diferent sinó accions alternatives que es desenvolupen, al mateix temps, en un sol món, en aquesta única societat nostra. I si totes plegades no poden ser reals, tampoc no ho pot ser cap d'elles en particular (la que escollim, la que ens agradi més), puix que això destruiria la naturalesa del llibre, suprimiria un món insuprimible (si no és que es cremin tots els exemplars).

El primer llibre

A Temps Obert Pedrolo se centra en un personatge, Daniel Bastida, nascut l'any 1933, a Gràcia, al mateix pis del carrer de Banyoles on viu amb la família, formada a més pel pare, Francesc Bastida, catalanista i moderadament esquerrà i que se significa políticament durant la guerra; la mare, Joaquina Mora, el germà gran, Francesc, i la germana petita, Neus. La primera situació conflictiva, que desencadenarà el cicle, ja hem vist que es produeix l'any 1938, durant la guerra civil, en un bombardeig sobre Barcelona. El bombardeig els pot afectar, o no, i en cada cas se'n poden desprendre conseqüències diferents. Atès que no les pot descriure totes, com a variants significatives i manejables, Pedrolo va triar nou opcions.

A *Un camí amb Eva* (TO1) una bomba destrueix la casa dels Bastida, però cap d'ells no hi pren mal; han de canviar de barri, empresonen el pare, la posterior mort successiva dels pares disgrega els germans, en Daniel és acollit per una cosina de la mare, filla d'un periodista, i l'ambient fa que el noi esdevingui escriptor. A *Se'n va un estrany* (TO2) cap bomba no afecta la casa, després de la guerra empresonen el pare, en Daniel ajuda la mare a fer estraperlo, amb què s'introdueix en el món de la delinqüència, i acaba morint fugint de la policia. A *Falgueres informa* (TO3) al bombardeig moren el pare i el germà gran; amb la mare hospitalitzada per les ferides, una veïna acull en Daniel i la germana, i el noi esdevé representant comercial emprenedor. A *Situació analítica* (TO4) al bombardeig moren la mare i el germà gran; en Daniel, ferit, passa de l'hospital a un orfenat fins al final de la guerra, i després es fa metge psicoanalista. A *Des d'uns ulls de dona* (TO5) el bombardeig no afecta la casa; en Daniel, casat, viu amb els pares; la fricció fa que en oposició al pare es faci cada cop més conservador i acaba sent un especulador immobiliari. A *Unes mans plenes de sol* (TO6) amb el bombardeig moren els pares i els germans, un cosí del pare acull en Daniel a la vella

finca familiar, i el noi esdevé pagès fidel a la terra i conscienciat socialment. A *L'ordenació dels maons* (TO7) moren els pares i la germana, els dos germans supervivents són separats, en Daniel va a parar a un poble conservador, on esdevé un dependent conformista i reaccionari. A *S'alcen veus del soterrani* (TO8) el bombardeig no els afecta, el pare se'n va a l'exili, i vivint a la mateixa casa en un ambient de resistència catalanista en Daniel esdevé mecànic, i és detingut en una manifestació. A *Pols nova de runes velles* (TO9) tota la família s'exilia, la germana mor pel camí i els problemes de l'exili desarticulen la família; en Daniel, desarrelat, se'n va als Estats Units, on mena una vida aventurera i marginal.

Quan llegim la primera novel·la del cicle, doncs, ens informem que la família Bastida, arran del bombardeig que els ha destruït la casa, han hagut d'anar a viure a uns baixos que els han cedit a Horta. Però quan llegim la segona novel·la se'ns informa que cap bomba no ha destruït la casa, que els Bastida no han canviat de barri. És una altra possibilitat de la situació conflictiva inicial, ens informa d'un altre ambient de postguerra, ens enriqueix el coneixement de la realitat catalana dels anys quaranta i cinquanta, però si cap bomba no ha destruït la casa no pot ser que alhora la casa s'hagi ensorrat i, a més a més, a la tercera novel·la ens trobem que en el bombardeig han mort el pare i el germà gran. Així, doncs, cadascuna de les nou novel·les del llibre primer, amb la nova informació respectiva, destrueix i invalida la que posseïem, l'anul·la. El Daniel escriptor de TO1, el Daniel delinqüent de TO2, el Daniel representant de TO3, el Daniel metge psicoanalista de TO4, el Daniel negociant poc escrupolós de TO5, el Daniel pagès inquiet de TO6, el Daniel vilatà reaccionari de TO7, el Daniel obrer sindicalista de TO8 i el Daniel rodamon desarrelat de TO9 són respectivament excloents, es neutralizen.

Així, doncs, d'una banda Temps Obert és una panoràmica prou completa de la realitat catalana en molts àmbits i molts

estrats. En paraules de Pedrolo: «Temps Obert era una possibilitat magnífica d'anar presentant parcel·les de la realitat social, i cada novel·la té la seva validesa a aquest nivell. Una acumulació d'ambients permet de fer present una situació històrica concreta que es va precisant i enriquint a mesura que l'obra avança», des de la ciutat industrial fins a la pagesia, des del món intel·lectual fins al dels negocis, des de l'ambient més integrat fins al més marginal. També, cada novel·la és escrita amb una tècnica diferent:

Hi ha un propòsit deliberat, en això. Entenguem-nos, la tècnica m'interessa en virtut de la història, del punt de vista en què es conta aquesta història. De fet, la tècnica és això, aquest punt de vista i la seva adequació a l'anècdota. Jo crec que hi ha d'haver una relació diguem-ne insubstituïble entre el fons i la forma. Tot forma part del mateix. No totes les històries es poden contar de la mateixa manera. [...] En *Situació analítica*, per exemple, era claríssim que la vida d'en Daniel s'havia de narrar a través d'una o d'unes sessions psicoanalítiques. O que en *Unes mans plenes de sol*, per agafar un altre exemple, l'adequació entre el fons i la forma únicament es podia aconseguir d'una manera suficient si encertava un ritme narratiu avingut amb les modalitats de vida que estudio.

Però, alhora, amb la realitat de cada novel·la té lloc el procés destructor de què parlava Pedrolo: cada novel·la forneix nova informació i amb això s'anul·la en igualtat de condicions amb totes les altres, és igualment coherent amb la «realitat exterior» de què es nodreix i alhora igualment excloent amb totes les altres novel·les amb què crea aquesta «realitat interior» impossible. I la prova de la coherència, del reeiximent de l'obra, és que és més impossible, més irreal, com més volums realistes hi afegim.

La informació complementària

De tota manera, no tota la informació nova que aporten les diferents novel·les segueix aquesta pauta de neutralitzar-se amb la ja existent. Atès que el cicle parteix de la situació conflictiva provocada pel bombardeig del 22 de febrer de 1938, passades les deu del vespre, tota la informació referida als Bastida i els seus veïns i familiars anterior a aquest dia i aquesta hora en realitat és complementària, s'afegeix a la que ja coneixíem i va bastint els antecedents d'en Daniel, els seus familiars i veïns i les seves circumstàncies; perquè és en aquest moment, no abans, quan el noi té cinc anys, quan es produeix la situació conflictiva que alterarà la vida d'en Daniel i dels qui l'envolten i els obrirà els futurs alternatius, a partir d'un passat únic. Així, la data del bombardeig i la del naixement d'en Daniel i els altres familiars, les característiques del carrer i dels veïns, el casament dels pares, els ancestres familiars, tot això ho anem espigolant de les referències que en trobem a les diferents novel·les. Un dels trets definitoris del cicle, doncs, que hi donen coherència, és la fidelitat a aquests antecedents, de la mateixa manera que en Daniel i la resta de personatges recurrents han de mantenir la fidelitat als seus trets psicològics essencials, genètics, que experimentaran diferents desplegaments a partir de les conseqüències de la situació conflictiva.

El segon llibre

Pedrolo va titular el seu cicle novel·lístic Temps Obert perquè hi va voler donar una estructura oberta, il·limitada. I, per tant, una altra característica és que sempre serà una obra forçosament inacabada: «Potser és una de les condicions de la seva existència, precisament, que quedi inacabada. Cap home no la pot acabar. Ara, això sí, calia sobrepassar el primer llibre i entrar en el segon,

al qual pertanyen els volums deu i onze, perquè quedés prou definida». Sabent que el projecte cada vegada s'havia d'«obrir» més, i per tant que era irrealitzable, que una de les característiques era que era irrealitzable perquè mai no podria abastar la totalitat, Pedrolo va voler deixar enllestides les dues primeres novel·les del segon llibre, perquè quedés clar per on anava, perquè quedés establerta inequívocament l'estructura del cicle.

L'anomenat primer llibre consta de les nou novel·les que coneixem, per tal de presentar una mostra representativa de possibilitats. Però amb això no en tenia prou i, com continuava explicant a Jordi Coca al llibre de converses:

En cadascuna d'aquestes branques o possibilitats determinades per la primera situació conflictiva, hi ha d'altres moments crítics, d'aquells que, com se sol dir, poden torçar el destí d'un home. Constitueixen, doncs, la segona situació conflictiva i són, per tant, l'origen del camí que emprèn cada cop en Daniel, ja determinat, d'altra banda, com hem vist, pel camí que ha seguit fins aleshores. Si en *Un camí amb Eva*, la primera novel·la, és escriptor, ho serà igualment en les novel·les deu i onze, que parteixen de quan escriu. En aquest llibre, *Un camí amb Eva*, en Daniel es presenta al premi Joanot Martorell, i no el guanya. Això pot no tenir cap conseqüència; un petit disgust que se supera, i prou. Però també pot tenir conseqüències si, pel fet d'aquest disgust, la seva cosina Gabriela, amb la qual conviu, li permet de dormir amb ella, com el noi sempre ha tingut ganes de fer. I, si li ho permet, pot passar o bé que ella s'avingui a continuar o que es penedeixi de la seva feblesa d'aquella nit. *Cartes a Jones Street*, la novel·la desena, desenvolupa la primera d'aquestes dues possibilitats. «*Conjectures*» de *Daniel Bastida*, la segona; amb la peculiaritat que ara, com el títol ja indica, és ell, en Daniel, qui conta la seva vida en una forma novel·lada i al capdavall prou transparent... Amb tot això, tenim tres

menes diferents d'escriptor: el poeta d'*Un camí amb Eva*, el factòtum literari de *Cartes a Jones Street* i el novel·lista de «*Conjectures*»; també seran diferents les seves altres activitats, socials, polítiques, amoroses...

Les novel·les del segon llibre parteixen d'una segona situació conflictiva esdevinguda dins la novel·la corresponent del primer llibre; per això, no poden aportar mai cap informació incompatible amb cap fet anterior a la primera situació conflictiva, la desencadenant del cicle, el bombardeig de 1938, ni a la segona situació conflictiva, la de la novel·la corresponent.

Empès per Jordi Coca, Pedrolo va especular sobre les possibles novel·les del segon llibre a partir de possibles segones situacions conflictives. Així, a *Se'n va un estrany* (TO2) podia partir de la malaltia de la mare, quan feien estraperlo: «Podia no haver-se mort i prosseguir amb més solta, i més d'èxit, que no fa en Daniel, tot sol. Podien fer diners de debò, com tants altres estraperlistes que es van forrar per tota la vida. I, amb aquests diners, podia continuar fent negocis en gran, o fins i tot sentir vel·leïtats polítiques que l'haurien dut qui sap si a l'Ajuntament o a un lloc de procurador. En aquest vessant, no cal dir-ho, havia de ser per força un polític reaccionari». La situació conflictiva de *Falgueres informa* (TO3) s'hauria relacionat amb la noia que festeja en Daniel, que procedeix d'una altra capa social. La de *Situació analítica* (TO4) se centrava en les relacions amb l'Enriqueta. La de *Des d'uns ulls de dona* (TO5) partia del moment de la compra de la torre. La d'*Unes mans plenes de sol* (TO6) potser es relacionava amb el fill de l'oncle. La de l'*Ordenació dels maons* (TO7) partia de la relació d'en Daniel amb el farmacèutic, «un home d'esperit molt volterià, d'allò més saberut en història eclesiàstica, i podia despertar tot d'estranyes curiositats en el noi». La de *S'alcen veus del soterrani* (TO8), en què al final del llibre el detenen en una manifestació: «Ho podien haver fet abans, aleshores que celebren una reunió força més compromesa.

És fàcil de veure, doncs, una novel·la d'en Daniel Bastida a la presó, condemnat». *Pols nova de runes velles* (TO9) «és la més plena de possibilitats conflictives. Duu una vida prou variada i intensa perquè les situacions es multipliquin».

D' *Un camí amb Eva* (TO1) en van sortir dues novel·les, que marquen la pauta del segon llibre. «Podien sortir-ne les que fos, però em proposava no passar mai de tres per tal de reduir la cosa a unes proporcions manejables. En conjunt, si el primer llibre té nou novel·les, el segon n'havia de tenir entre disset i vint a tot estirar».

«Un camí amb Eva»

Ja anem arribant on volíem anar. *Un camí amb Eva*, la primera novel·la del primer llibre de Temps Obert, és la que va originar les dues alternatives de la seva segona situació conflictiva, les úniques que va escriure Pedrolo, que són les que conté el llibre que tenim a les mans.

Un camí amb Eva, a l'arrencada de Temps Obert, comença ben significativament amb un llarg paràgraf d'una quarantena de pàgines que és un abocament desordenat de records a la manera proustiana. I a partir d'aquí la novel·la va combinant els tres blocs compactes evocadors en passat, seguint el flux irregular de la memòria, des de 1938, i els tres fragments dialogats de l'actualitat de 1960 en present. Dins un dels fragments evocadors, en Daniel insinua com podria haver alterat la relació amb la cosina de la mare i per tant haver canviat la realitat: «Per primer cop vaig sentir-me en fals, probablement perquè de sobte em descobria el valor suficient per a dir-me que entre la Gabriela i jo havia crescut una atracció que només de mi depenia que es convertís en foc abrandat». I més endavant, gairebé de passada, explica que quan tenia vint-i-cinc anys, o sigui el 1958, va escriure una novel·la i, «seguint el consell de la Gabriela, vaig

enviar l'obra, aleshores ja acabada, a una convocatòria del premi Joanot Martorell. No em van donar ni un vot»: és la base de la situació conflictiva que originarà les dues primeres novel·les del segon llibre, les que conté aquest volum.

Aquesta primera novel·la ens informa que el bombardeig va afectar la casa de la família d'en Daniel, però no en van rebre cap dany físic. Van haver de canviar de barri, poc després el pare va ser detingut, de resultes d'una denúncia, va passar un parell d'anys a la presó, en va sortir afectat físicament, i poc després es va morir. Quan també va faltar la mare, i el germà gran ja festejava, la germana petita, la Neus, va anar a viure amb en Francesc i la família de la promesa, perquè en Francesc i en Daniel no s'avenien, i en Daniel se'n va anar a viure a casa de la Gabriela, cosina de la mare dels nois, només nou o deu anys més gran que ell. La Gabriela és d'una família sensibilitzada per la cultura, i això inclinarà en Daniel vers aquest camp. Així, tindrem un Daniel escriptor, un jove inconformista que publica primer un llibre de poemes, després un de contes i després una novel·la. D'un dels contes, un director de cinema en vol fer un film, i això introdueix en Daniel en el món del cinema, un ambient que l'atrau i el repel alhora, perquè li fa goig que una història seva provoqui un film, però es nega a col·laborar en el guió perquè l'hauria d'escriure en castellà. I en aquest ambient coneix l'Eva, una actriu que fa el que pot per obrir-se camí. La Gabriela, muller de l'Ermengol, s'engeloseix quan veu que l'atracció d'en Daniel per l'Eva no és un dels capritxos habituals, que tanmateix sempre l'han inquietada. Cap al final, en Peralta, un escriptor company d'en Daniel que acaba de tornar de França, se'n va als Estats Units a fer classes a la universitat i col·laborar en una editorial, quan en Daniel ha començat a escriure el llibre sobre l'Eva. Així tenim una novel·la que és la història d'un escriptor i una actriu, un ambient sofisticat ben atractiu per al lector, que és informat dels antecedents de tots dos personatges, i que assisteix a l'inici de l'incert nou camí del protagonista, un camí amb Eva.

Les dues primeres novel·les del segon llibre

I ja som on anàvem. Ja estem a punt de llegir les primeres novel·les del segon llibre de Temps Obert. El lector ja té a les mans el volum que per primera vegada aplega les dues primeres novel·les del segon llibre, les últimes que Pedrolo va escriure de la seva obra magna.

Hem vist que al primer llibre el fracàs al premi Joanot Martorell no tenia gaire transcendència, però al segon llibre sí que en tindrà. A *Cartes a Jones Street* en Daniel explica que amb la Gabriela ha seguit la notícia per la ràdio, tard de la nit, han quedat decebuts, ell s'ha retirat sense voler comentar res i sol a l'habitació ha tingut una reacció nerviosa, ha rigut, la Gabriela ha interpretat que plorava i ha entrat a consolar-lo, i han acabat al llit d'ell. Això és dos anys abans de la coneixença d'Eva, que ja no es produirà, perquè la vida d'en Daniel seguirà un altre rumb. Amb la Gabriela han continuat la relació, primer d'amagat, fins que les circumstàncies permeten que es casin, i des d'aleshores la influència de la dona sobre l'escriptor serà encara més marcada, i determinarà que ell esdevingui el poeta patum de la novel·la epistolar. A «*Conjectures*» de Daniel Bastida, en canvi, a partir de la mateixa situació conflictiva, tot i que n'ha gaudit, la cosina de la mare (en aquest cas, la tia d'ell, atès que la novel·la *Conjectures* és una ficció que ha escrit en Bastida a partir de la vivència personal però amb noms i situacions alterats) l'endemà se'n penedeix i fa fora de casa el noi, que a partir d'aleshores viurà en dispeses de mala mort, aviat el faran fora de la feina, entrarà en contacte amb ambients polititzats, i l'obra literària, que continuarà com a novel·lista, prendrà un caient més social, compromès i provocador, i ell serà un personatge marginal, militant clandestí, que mai no tindrà una llar ni uns mobles propis.

A *Un camí amb Eva* teníem l'escriptor independent i fins i tot asocial, inquiet i insatisfet, que entrava en terrenys poc habituals com el cinema i que es desplegava en la prosa i la novel·la

dins l'ambient opressiu que va des de la postguerra fins a l'any seixanta. *Cartes a Jones Street* obre el ventall de la realitat que mostrava la primera novel·la, amb el poeta integrat al sistema literari que va guanyant terreny públic en diferents àmbits: el cultural, amb cursos de català poc o molt consentits i noves iniciatives editorials; el social, amb conferències i representacions teatrals d'àmbit reduït, i el polític, dins la política subterrània, fins a 1968. «*Conjectures*» de Daniel Bastida amplia encara més la visió i presenta el novel·lista que, a desgrat de l'èxit dels llibres, mena una vida marginal, generalment fora dels ambients literaris, s'adscriu al marxisme, escriu un llibret d'articles polítics anònim i clandestí, participa en reunions subversives d'enllaç entre diferents opcions i és detingut i processat. És el que hauran de fer totes les novel·les d'aquest segon llibre: obrir el ventall de possibilitats del Daniel corresponent, dins l'àmbit de la realitat exterior, sense que perdem mai de vista que les noves possibilitats s'invaliden i s'anul·len dins el context del cicle sencer: l'escriptor subversiu de «*Conjectures*» anul·la l'escriptor instal·lat de *Cartes*, i tots dos invaliden l'escriptor asocial d'*Un camí amb Eva*, de la mateixa manera que les altres vuit novel·les del primer llibre han anul·lat el Daniel Bastida escriptor. Val a dir que a «*Conjectures*», com que es tracta d'una ficció escrita per Daniel Bastida, en què narra la vida del suposat Ramon Planells, *alter ego* seu però amb voluntat de dissimular-ho, altera algunes coses del Bastida «real»: té el germà però no la germana, ha escrit el llibre de contes però no el de poemes, i altres detalls, transgressions que no serà lícit de practicar en les successives novel·les del segon llibre, si no és que s'utilitza algun artifici anàleg al de la ficció dins la ficció.

«Cartes a Jones Street»

Hem vist que una de les coses que fan atraient la lectura de Temps Obert és que cada volum és escrit amb una tècnica lite-

rària diferent. I en aquest pas al segon llibre l'estímul no s'altera. *Un camí amb Eva* alternava dues tècniques: els llargs paràgrafs del flux de memòria que encadenava estímuls desordenadament i les escenes dialogades amb el mínim d'acotacions en present. En aquest volum d'ara tenim dues novel·les amb dues tècniques ben dispars.

Cartes a Jones Street és composta per trenta-nou cartes intercanviades entre en Daniel i en Peralta, l'escriptor amic d'en Daniel que al final d'*Un camí amb Eva* se n'anava als Estats Units. Trenta són d'en Daniel i nou del resident a Jones Street, del 20 de maig de 1967 al juliol de 1968. De primer en tenim vint-i-dues de seguides d'en Daniel, del 20 de maig al 19 de desembre de 1967, que en responen d'altres que no llegim i el contingut de les quals hem de deduir; després, a partir d'una d'en Peralta, del 31 de desembre de 1967, en tenim intercalades nou d'en Peralta i vuit d'en Daniel, que ofereixen el diàleg epistolar fins al juliol de 1968. Quan sigui el moment ja sabrem per què falten les primeres d'en Peralta.

En Joan Peralta se'n va anar a viure a Nova York i ara treballa a l'ONU; va fer traduir i publicar la novel·la d'en Daniel, *Capvespre sostingut*, cosa que en va provocar una segona edició catalana, i també que es traduís al francès i a l'alemany, però en Daniel no ha insistit en la novel·la. S'ha casat amb la Gabriela i per influència d'ella s'ha dedicat a la poesia, i també ha deixat el seu individualisme i la seva independència i fa conferències i cursos de català, és un propagandista, un organitzador reconegut, present a totes les festes i festetes literàries; per guanyar posicions dins el sistema literari ha esmussat el sentit crític, s'ha tornat consentidor i acomodaticí amb qui el pot fer pujar fins a ser director editorial, però a trenta-quatre anys sent que ha fracassat perquè no ha respost a les expectatives que va despertar amb la novel·la, ha realitzat més el somni de la Gabriela que no el seu. La Gabriela, alhora que socialment el potencia i pel fet de ser filla del periodista Roure li obre portes davant intel·lectuals

d'abans de la guerra que l'havien conegut, també el frena pel seu caràcter convencional i perquè té por que no el detinguin i acabi a la presó si se significa massa. En Peralta farà notar el canvi a en Daniel. Esmenten diversos personatges presents a *Un camí amb Eva*, com la Mercè Arnós, a la novel·la anterior acompanyant d'en Peralta i que aquí esdevé una de les amants d'en Daniel, que en aquesta novel·la com a l'altra no deixa res per verd ni tampoc no s'està de repartir nates, i al final provocarà un pintoresc conflicte amb la Gabriela. En l'aspecte de descripció de la societat del moment, es refereix molt clarament al canvi que es produeix els anys seixanta: l'ambient polititzat i de diversitat ideològica dels joves de 1967 és ben diferent del caire resistencial que s'havia desplegat fins a 1960, i assistim a la mobilització del 30 d'abril de 1967 i als actes del centenari de Fabra el 1968.

«"Conjectures" de Daniel Bastida»

Conjectures és una novel·la escrita per Daniel Bastida, que s'obre amb un pròleg a la segona edició, en què l'autor contesta a algunes crítiques que troba injustes. Una li retreia la feblesa d'haver recorregut al material biogràfic propi per a bastir el personatge protagonista, Ramon Planells, i ell respon que hi ha coincidències volgudes: «tots dos vam quedar orfes de jovenets, tenim un germà (i jo també una germana), hem viscut a casa d'un familiar (ell d'una tia i jo d'una cosina), hem escrit gairebé el mateix nombre de llibres (nou ell, comptant-hi les dues publicacions clandestines, i deu jo), hem estat detinguts i processats i hem estimat unes quantes dones, entre elles una estrangera (ell una italiana i jo, com és notori, una belga)». També contesta al retret que li han fet, de «desorganització inconscient del material narratiu», i justifica que proposa al lector «fer-lo assistir a un procés de creació del qual, normalment, se l'exclou», i així, efectivament, a més de l'alteració de la cronologia lineal, l'autor sovint es permet

incursions dins el text amb rectificacions, reflexions, excursos i aportació de documentació.

La novel·la de Daniel Bastida és la crònica d'onze anys, de 1958 a 1968, d'un novel·lista, Ramon Planells, *alter ego* seu. A partir de la segona situació conflictiva, és a dir, que la Gabriela es va ficar al seu llit després del fracàs al premi Joanot Martorell, aquí l'endemà ella se'n penedeix, no vol ser una adúltera i el fa fora de casa, en un desplegament alternatiu de la mateixa situació. Ell se'n va sense res, de primer s'instal·la en una dispesa de mala mort al Poble-sec, i la vida en dispeses barates el fa conviure amb immigrants econòmics; en les converses amb escriptors catòlics i dretans, sense cap renúncia de la reivindicació nacional i lingüística, pot matisar les opinions dels qui veuen els immigrants com uns ocupants, i algun altre contacte li orienta les idees esquerranoses cap al marxisme. El detenen dues vegades i el fan fora de la feina, passa misèria i es va endurint. Té relacions pintoresques amb unes quantes amants, sense excloure la violència, com d'habitud. Atès que la novel·la no segueix un fil cronològic, a la meitat presenta una cronologia, des de 1958, quan l'endemà de Santa Llúcia abandona la casa de la parenta, fins a 1968, quan instal·lat en una pensió de la plaça de Letamendi a trenta-cinc anys rememora els anys passats.

En aquestes tres novel·les en què en Daniel Bastida és escriptor, Pedrolo pot abocar pistes i reflexions sobre l'escriptura i Temps Obert mateix, o altres alternatives al cicle. Més que més a «*Conjectures*», en què en Bastida reflexiona sobre l'escriptor que ha creat: «un sentit dialèctic que obligava a una superació de contraris, a la creació d'altres alternatives entre les quals escollia d'acord amb una línia contínuament modificada, sense que fos infidel de pensament, de reflexió, a unes certes constants que l'obligaven des de la infància condicionada per la formació, per un ambient familiar i social. El passat, indubtablement, no podia modificar-se, tenia una existència objectiva que el solidificava, però el futur l'enriquia, en completava el sentit, i obligava a

veure'l sota una perspectiva que, al seu torn, repercutia en l'acció present», i sobretot dedica les últimes pàgines a establir i explicitar la disjuntiva a què s'enfronta en Daniel, amb dos camins oposats oberts al davant.

La hipòtesi dels altres llibres

Sempre empès per Jordi Coca, que al llibre de converses no parava de dibuixar esquemes i gràfics del cicle, Pedrolo encara va anar descrivint les possibles continuïtats de Temps Obert. El tercer llibre del cicle «Hauria començat on acabaven les novel·les del primer llibre, o sia que haurien estat una perllongació d'aquella línia. A *Un camí amb Eva*, per exemple, en Daniel se'n va amb la noia. Aquest és l'acabament de la novel·la. Però què passa, amb l'Eva? S'entenen bé? S'estimen de debò? O ha estat tot un caprici. Poden fer-se vells plegats o poden separar-se al cap de sis mesos. I tot això, és clar, deriva cap a novelles situacions, que havien de ser l'objecte d'un més que problemàtic quart llibre».

Fins ara hauríem tingut les nou novel·les del primer llibre, les divuit del segon i les vuit del tercer, atès que al final de *Se'n va un estrany* (TO2) en Bastida mor, i per tant la novel·la no pot continuar. El problemàtic quart llibre que esmenta Pedrolo, que partiria de noves situacions conflictives de les vuit novel·les del tercer, comptant dues novel·les per situació, n'hi afegiria setze més.

Un hipotètic cinquè llibre arrencaria de «les noves situacions conflictives possibilitades per la segona situació conflictiva. Amb un exemple: d'algunes coses que succeeixen a *Cartes a Jones Street* i d'algunes que s'esdevenen a "*Conjectures*». És a dir, arrencaria de les divuit novel·les del segon llibre. Si manteníem el patró de dues novel·les per situació conflictiva, en resultarien trenta-sis novel·les més, amb què en tindríem vuitanta-set.